

Coronacrisis bracht omstreden Amerikaanse softwaremaker aan tafel bij Nederlandse overheid

Follow the Money - 2 oktober 2021 - [Pieter Beens](#)

Zes Veiligheidsregio's deden in de coronacrisis zaken met de Amerikaanse softwareleverancier Palantir. Een gratis proefpakket moest het techbedrijf ook in het vizier brengen van ministeries en andere overheidsdiensten. Onderzoek laat zien hoe het techbedrijf – berucht om zijn gebruik van zeer privacygevoelige data ten behoeve van inlichtingendiensten als de CIA – daarbij door ambtenaren een handje werd geholpen.

- Tijdens de coronacrisis biedt softwareleverancier Palantir Technologies NL zes Veiligheidsregio's in Zuid-Nederland hulp bij het maken van een 'coronadashboard'.
- Palantirs software voor data-analyse mag gratis worden gebruikt, maar moet de leverancier ook toegang bieden tot het netwerk van de Veiligheidsregio's: politie, brandweer, rampenbestrijders en andere (overheids)instellingen op het gebied van veiligheid en crisisbeheersing.
- Palantir is omstreden: de software van het bedrijf wordt gebruikt om privacygevoelige databronnen aan elkaar te knopen, waardoor uiterst verfijnde profielen van burgers ontstaan. Volgens Amnesty International schendt het techbedrijf daarmee mensenrechten.
- Uit interne documenten blijkt hoe regionale ambtenaren zich tijdens de crisis inspanden om Palantir te helpen zich bij overheden op de kaart te zetten.

Hoog torent Singel 250 uit boven de gelijknamige Amsterdamse gracht. Ooit werd het neoclassicistische pand op de hoek met de Raadhuisstraat gebouwd in opdracht van de Nederlandsch-Indische Handelsbank, maar die verdween uit de boeken door een nationalisering en tal van overnames.

Wat overbleef, waren de klassieke kantoren met hun eikenhouten vloeren en chique lambrisering. Ze vormen nu het domein van softwareontwikkelaar Palantir Technologies NL, de Nederlandse tak van het gelijknamige Amerikaanse moederbedrijf.

De vestiging in Amsterdam is met vijftien werknemers een kleine jongen, maar de ambities zijn groot. Palantir levert software voor data-analyse en zou het liefst zo veel mogelijk Nederlandse overheidsdiensten tot zijn klanten rekenen.

Het uitbreken van de pandemie bood een uitgelezen kans. Interne documenten die met een beroep op de Wet openbaarheid van bestuur (Wob) zijn verkregen, laten zien dat Palantir Nederland de crisis aangreep om zich op de kaart te zetten.

Palantir levert software voor data-analyse en rekent liefst overheidsdiensten tot zijn klanten

Die werkwijze stond niet op zichzelf: wereldwijd probeerde het Amerikaanse moederbedrijf – net als Palantir-vestigingen in andere landen – zich tijdens de pandemie bij overheden in de kijker te spelen. In Nederland opende een gratis proef met data-analysesoftware de deuren van ministeries, landelijke hulpdiensten en crisismanagers, zo blijkt uit documenten in handen van Follow the Money.

Grip op crisis

Het is eind april 2021 wanneer Kamerlid Lisa van Ginneken (D66) aan minister Ferd Grapperhaus van Justitie en Veiligheid vragen stelt over Palantir. Ze heeft in een [blogbericht](#) gelezen hoe een samenwerkingsverband van zes Veiligheidsregio's Palantirs software gebruikte om grip te krijgen op de coronacrisis.

Van Ginnekens nekharen gaan ervan overeind staan. 'Palantir heeft onduidelijke banden met inlichtingendiensten, werkt met niet-transparante technologie en gebruikt gegevens ook voor eigen doelen. Alle reden voor bezorgdheid dus,' zegt ze in het *Reformatoisch Dagblad*.

Lange tijd is Palantir onbekend bij het grote publiek, maar dat verandert als journalisten van het Amerikaanse mediabedrijf *Bloomberg* in 2018 een [ontluisterend profiel](#) schetsen van de onderneming in Silicon Valley en van haar oprichter – de techmiljardair Peter Thiel.

Palantir ontwikkelt namelijk software die tal van ogenschijnlijk onsamenhangende gegevensbronnen aan elkaar knoopt. Daardoor kan met onder meer e-mails, browsergeschiedenissen, gps-locaties, print- en downloadactiviteiten een uiterst verfijnd beeld worden geschetst van personen – en van al hun doen en laten.

Privacydeskundigen en burgerrechtenadvocaten houden hun hart vast: door de algoritmen in de software (*Gotham* voor terrorismebestrijding en *Foundry* voor analyse van zakelijke gegevens) verliezen burgers hun anonimiteit.

'Palantir heeft onduidelijke banden met inlichtingendiensten en is niet transparant'

Het gebruik van de software door de Amerikaanse grootbankier JPMorgan mondde bovendien in 2018 uit in een regelrecht spionageschandaal.

Bankmedewerkers analyseerden met behulp van Palantirs software e-mails, browsergeschiedenissen, gps-locaties, print- en downloadactiviteiten, met de bedoeling om potentieel misbruik van bedrijfsmiddelen in kaart te brengen. Wanneer het systeem alarm sloeg bij een afwijking in gedragspatronen van collega's, werden die aan een nader onderzoek onderworpen. Volgens *Bloomberg* kon dat zelfs leiden tot surveillance buiten werktijd. Door de schat aan gegevens die de software wist op te rakelen verloor de bank, kortom, zijn goed werkgeverschap uit het oog.

Het blijft niet bij de problemen die *Bloomberg* beschreef of bij het schandaal bij JPMorgan. Vorig jaar nog trok Amnesty International aan de bel: door de nauwe verwevenheid met de Amerikaanse overheid draagt Palantir bij aan het schenden van het recht op privacy en dus van mensenrechten.

In de ban van de Ring

Palantir is al kort na de oprichting actief voor Amerikaanse veiligheidsdiensten in Afghanistan en Irak, en werkt nauw samen met het ministerie van Defensie en de buitenlandse inlichtingendienst CIA. Zij kunnen dankzij Palantirs software moeiteloos een uiterst

gedetailleerd persoonlijk profiel samenstellen van de helft van alle Amerikaanse volwassenen – zónder dat die dat weten.

Palantirs programma's maken, kortom, het onzichtbare zichtbaar. Niet voor niets verwijst de naam naar de zogenaamde kijkstenen uit 'In de ban van de Ring'. De *palantiri* in Tolkiens beroemde trilogie geven gebruikers een inkijkje in dingen die voor anderen verborgen zijn.

De bedrijfsnaam is niet de enige link tussen de software en de sage. Medewerkers van Palantir identificeren zich geregeld met de dappere hobbits en maken graag *inside jokes* die teruggrijpen op Tolkiens meesterwerk.

De naam verwijst naar Tolkiens *palantiri*, stenen die een inkijkje geven in dingen die voor anderen verborgen zijn

Kritische buitenstaanders zien in Palantir echter geen gemeenschap van heroïsche dwergen, maar eerder van kwade genieën.

Kamerlid Van Ginneken wil van minister Grapperhaus dan ook tekst en uitleg over de alliantie van het omstreden softwarebedrijf en de Veiligheidsregio's in Zuid-Nederland, die samenwerken in het project 'Fieldlab Zuid6'.

Maar voordat de minister haar vragen beantwoordt, laat een woordvoerder van het project aan het *Reformatorisch Dagblad* weten helemaal niet bekend te zijn met het slechte imago van Palantir. Bovendien zou de samenwerking op initiatief van Palantir zelf zijn geweest.

Dat uitgerekend Palantir met Fieldlab Zuid6 in zee ging om de coronacrisis te bestrijden, is niet zo vreemd, vindt Marcel Franken. Hij is de spil in het Kennisnetwerk Veiligheid en introduceerde de Amerikaanse softwaremaker bij de samenwerkende Veiligheidsregio's.

Gratis, in de hoop op klandizie

Franken: 'Toen de coronacrisis kwam hadden de Veiligheidsregio's snel iets nodig om informatie te verzamelen. Palantir was zo vriendelijk om zijn software belangeloos ter beschikking te stellen.'

Natuurlijk hoopte Palantir zich via die samenwerking in de kijker te spelen bij de Nederlandse overheid, erkent Franken. 'Anders waren ze er niet aan begonnen. Palantir doet het geheel gratis, maar hoopt wel overheidsinstellingen als klant binnen te halen.'

Die werkwijze staat niet op zichzelf. Eerder dit jaar bleek uit een gezamenlijk onderzoek van *Lighthouse Reports*, het Duitse weekblad *Der Spiegel* en het Britse dagblad *The Guardian* dat het bedrijf zich tijdens de pandemie aan tal van overheden presenteerde.

'De Veiligheidsregio's moesten snel informatie verzamelen – Palantir was zo vriendelijk om belangeloos software ter beschikking te stellen'

Onder anderen de Griekse minister Kyriakos Pierrakakis, verantwoordelijk voor digitale transformatie, ondertekende een overeenkomst met Palantir. Ook de Britse [National Health Service](#) sloot een contract voor een symbolisch bedrag van 1 pond. Palantir benaderde daarnaast de Duitse overheid en het EU-agentschap voor ziektebestrijding en -preventie (ECDC) in Stockholm. Volgens een [blogbericht](#) op zijn eigen website ging Palantir ook in Colombia Covid-19 met zijn software te lijf.

Goede kruiwagen

In Nederland steekt Palantir zijn ambitie niet onder stoelen of banken: het bedrijf wil overheden op alle niveaus overtuigen van zijn meerwaarde.

De documenten die Fieldlab Zuid6 na een Wob-besluit openbaar moest maken, laten zien hoe Palantir zich op het hoogtepunt van de coronacrisis inspant om zijn product te presenteren aan zo veel mogelijk partijen. Medewerkers van Fieldlab Zuid6 werken daar graag aan mee.

Als de partijen in juni 2020 met elkaar in gesprek raken, komt dan ook al snel het netwerk van Fieldlab Zuid6 – met hulpdiensten, professionals op het gebied van hulpverlening en beleidsmakers – ter sprake: dat kan immers de gewenste toegang verschaffen.

Al op 18 juni – nog vóór de software wordt ingezet om inzicht te verkrijgen in het verloop van de coronacrisis – staan presentaties bij het ministerie van Justitie en het Instituut Fysieke Veiligheid in Arnhem op het programma. Palantir levert enkele prototypes van zijn software, die door medewerkers van de Veiligheidsregio kunnen worden getoond.

Al snel komt het netwerk ter sprake: dat kan de gewenste toegang verschaffen

Het plan van aanpak dat medewerkers van Fieldlab Zuid6 in juni op papier zetten, vermeldt bovendien nadrukkelijk dat de zes samenwerkende Veiligheidsregio's Palantir eind 2020 ook onder de aandacht zullen brengen van organisaties op het gebied van hulpverlening en crisisbestrijding.

Ook het ministerie van Justitie zal dan weer worden aangedaan. 'Binnen iedere regio wordt nog bezien op welke wijze het Fieldlab onder de aandacht wordt gebracht van het bestuur en de netwerkpartners,' schrijven de opstellers.

Voor het zo ver is, zullen ambtenaren in de Veiligheidsregio's echter eerst zelf warmdraaien. Met behulp van allerlei databronnen proberen ze grip te krijgen op de verspreiding van het coronavirus. Daarom worden in *Foundry* gegevens van onder meer het Rijksinstituut voor Volksgezondheid en Milieu (RIVM), het Centraal Bureau voor de Statistiek (CBS), het Koninklijk Nederlands Meteorologisch Instituut (KNMI) en Google gekoppeld.

Dossier

Coronacrisis

De coronapandemie zet de wereld op zijn kop. Wie betaalt de rekening? En wie profiteert?

Die bronnen lijken op het eerste gezicht nogal onsamenhangend, maar in de begindagen van de lockdown is het vooralsnog aftasten welke factoren nu precies het verloop van de pandemie beïnvloeden. En laat nu juist Palantir zich bewezen hebben in het ontlenen van inzichten aan databronnen die als los zand aan elkaar hangen.

Eerste doel is om regionale verkeersstromen in kaart te brengen. Als ambtenaren weten waar mensenmassa's kunnen ontstaan,

kunnen ze immers ingrijpen om verspreiding van het coronavirus te voorkomen. Dus houden ze rond feestdagen de wegen richting stranden in de gaten, monitoren ze de ontwikkelingen rond een Brabantse kermis, en anticiperen ze op een voetbalwedstrijd in Limburg. Er ontstaat zodoende een dashboard met kaarten en grafiekjes die duidelijk maken wat waar gebeurt – en die ambtenaren handvatten geven om de crisis gericht te bestrijden.

Ambtenaren brengen de virusverspreiding in kaart door gegevens te koppelen van onder meer het RIVM, CBS, KNMI en Google. De inzichten die ze zo opdoen, zijn overweldigend en wakkeren het enthousiasme voor de software aan. Daarmee neemt ook de bereidheid toe om Palantir een kruiwagen te bieden naar andere overheidsorganisaties.

Interne e-mails maken duidelijk dat medewerkers van Fieldlab Zuid6 Palantirs ambities volop ondersteunen: 'Ze zijn zoekende naar meer ingangen op allerlei niveaus. Zoals al aangegeven richting het scenarioteam, maar ook richting de beslissers/directeuren,' schrijft een betrokkene. 'Wil jij deze behoefte van Palantir ook oppakken?'

Er volgt een verwijzing naar een onderhoud met de coördinator van de coronabestrijding in Noord-Brabant: 'Zij [Palantir, *red.*] willen een soortgelijk gesprek ook met andere directeuren hebben (...) dus het is dan logisch om ze in contact te brengen met Zeeland en Limburg.'

Contractverlenging om te netwerken

De eerste resultaten worden zichtbaar wanneer op 25 september de oorspronkelijke contractperiode afloopt.

Ambtenaren schrijven in een procesverslag dat met het Landelijk Operationeel Team Corona (LOT-C) is overlegd over de onderwerpen waarop het 'coronadashboard' zich moet concentreren. Maar omdat het platform van Palantir zich volgens ingewijden voor bredere toepassing leent, is er ook 'verbinding gelegd' met de Landelijke Meldkamer Samenwerking (LMS) en het Instituut Fysieke Veiligheid.

De inzichten zijn overweldigend en wakkeren het enthousiasme aan om Palantir een kruiwagen te bieden naar andere overheidsorganisaties

Die partijen zijn interessant voor Palantir. De Landelijke Meldkamer Samenwerking is een initiatief voor één landelijk netwerk waarin vanaf 2023 tien meldkamers voor ambulancezorg, brandweer, Koninklijke Marechaussee en Politie zullen samenwerken: daar kunnen goede verkoopkansen liggen.

Het Instituut Fysieke Veiligheid is op zijn beurt nauw verweven met alle 25 Veiligheidsregio's, de landelijke hulpdiensten en professionals op het gebied van rampenbestrijding en crisisbeheersing. Daarmee is het Instituut een goede springplank naar aanverwante organisaties.

Het netwerken gebeurt op hoog niveau: Jac Rooijmans, directeur van de Veiligheidsregio Limburg-Noord, wordt verantwoordelijk gemaakt voor het contact met de Landelijke Meldkamer Samenwerking.

Rooijmans verdiende ruimschoots zijn sporen op het gebied van veiligheid en hulpverlening en bekleedde diverse bestuursfuncties binnen de brandweer, GGD en politie. Hij stond bovendien aan de wieg van het samenwerkingsverband van de meldkamers, waarbij hij nu Palantir zal pitchen.

Vanwege het succes van de proef met het Palantir-pakket wordt besloten om het contract met nog eens drie maanden te verlengen. Dat is echter niet de enige reden, schrijven de ambtenaren in december: er is namelijk met Palantir afgesproken om 'verbinding' te leggen 'met andere gremia'. 'Aan het einde van de eerste pilot periode is in overleg met Palantir overeengekomen de pilot te verlengen om juist dit deel van de opdracht te ondersteunen.'

Het contract wordt verlengd – mede omdat met Palantir is afgesproken 'verbinding' te leggen met 'andere gremia'

Daarmee blijkt de contractverlenging vooral bedoeld om Palantir een zetje te geven. Er volgen besprekingen en presentaties aan vertegenwoordigers van instellingen in de veiligheidsketen en een demonstratie aan 'sleutelfunctionarissen' van het Instituut Fysieke Veiligheid.

Ook de veiligheidsregio's Rotterdam-Rijnmond en Amsterdam-Amstelland en het veiligheidsinformatiecentrum (VIC) van de veiligheidsregio Utrecht maken kennis met het dashboard dat Palantir bouwde voor de ambtenaren in Fieldlab Zuid6.

Zo helpen de zuidelijke Veiligheidsregio's Palantir bij zijn zoektocht naar ingangen op diverse overheidsniveaus. Het techbedrijf inventariseert daarbij nauwkeurig met welke personen het bij voorkeur contact legt – en hoe. Palantir deelt 'inspiratie' voor een 'roadshow' in december 2020 en vraagt ter voorbereiding wie daarbij aanwezig zullen zijn en wat voor hen interessant is, zodat het vooraf 'een gericht overzicht' kan maken.

Betrokkenen zijn enthousiast

Eveneens in december probeert Palantir de directeuren van de zes Veiligheidsregio's via een speciale presentatie nog eens te overtuigen van de meerwaarde van zijn software. Ze krijgen een presentatie waarin staat hoe andere landen Foundry gebruiken om inzicht te krijgen in de inzetbaarheid van brandweerpersoneel en -materieel en in de distributie van coronavaccins. 'Als jullie geïnteresseerd zijn om meer van deze mogelijkheden te zien, dan ben ik graag bereid om hier meer informatie over te delen of een demo te organiseren,' schrijft de salesmanager van Palantir.

Een presentatie laat zien hoe andere landen Foundry gebruiken voor inzicht in distributie van coronavaccins

Alle inspanningen ten spijt – Fieldlab Zuid6 plukt zelf weinig vruchten van de samenwerking. Betrokkenen bij de pilot zijn enthousiast, maar na een half jaar testen en presenteren blijkt er 'onvoldoende financiering en een onvoldoende concreet perspectief' om door te gaan. Daarom wordt besloten om de proef nog één keer – kort – te verlengen. Daarna gaat de stekker eruit.

Om te voorkomen dat alle opgeslagen gegevens en instellingen worden verwijderd, tekent Fieldlab Zuid6 een nieuwe overeenkomst met Palantir. 'Zo kunnen we bij een eventuele herstart snel weer live zijn, en hebben we ook nog de mogelijkheid om demo's te geven,' is het argument.

Die gelegenheid komt al snel: in januari volgt een presentatie bij de Raad van Commandanten en Directeuren van de Veiligheidsregio's, met veel aandacht voor de pilot met Palantir. Verder staat er nog een demonstratie op het ministerie van Defensie op de agenda.

'Zo kunnen we bij een eventuele herstart snel weer live zijn en hebben we ook nog de mogelijkheid om demo's te geven'

De laatste weken van de contractperiode wordt veel energie gestoken in het blogbericht over de samenwerking, dat uiteindelijk zal leiden tot de Kamervragen van Van Ginneken.

Maar de gewenste contractverlenging blijft uit. Daarom stuurt de medewerker van Palantir in maart 2021 een persoonlijke mail aan Jac Rooijmans. 'Wij geloven nog steeds in dit project en zijn bereid te investeren. Daarom zijn we nog altijd bezig om een vervolg hieraan te geven. Dit doen we door met verschillende instanties op regionaal en nationaal niveau het project te bespreken en de voordelen te presenteren.'

'Verder nog relatief weinig te bieden', reageert Rooijmans. Hij verwijst naar een proces dat nog loopt. 'Maar dat is niet om te delen.'

Op dit moment is onduidelijk welke concrete afspraken er liggen. Duidelijk is wel dat de opzet van Palantir om bij potentiële klanten aan tafel te komen zijn vruchten heeft afgeworpen – met dank aan een mondiale gezondheids crisis en hulpvaardige ambtenaren.

Gerelateerde artikelen

- [Jeugdzorgbedrijf Compass kan door als vanouds, na fout op fout](#)
- [Podcast | Nederlandse spionagesoftware aangeprezen bij dictaturen](#)
- [Rammelende rapporten Jeugdbescherming beschadigen ouders en kinderen](#)